

Det stora förräderiet när fascismen tog Spanien

Claude G. Bowers, amerikansk ambassadör i Spanien 1933—1939, har först nu utgivit sin på dagböcker och rapporter byggda skildring av den spanska republikens undergång ("My Mission to Spain", Simon and Schuster, 6 dollar); efter Spanientiden arbetade Bowers som ambassadör i Chile, och först med sin avgång ur diplomatin har han velat offentliggöra sina minnen och intryck. Bowers har gått till verket med särskilda förutsättningar. Han var tidigare journalist och politiskt verksam inom det demokratiska partiet; i en rad arbeten — främst om Thomas Jefferson och om rekonstruktionsperioden efter inbördeskriget — har han visat sig vara en framstående historiker.

Det är en skakande framställning av en av de skamligaste episoderna i modern politik som här ges. Man kallar det krig som ledde till Francos diktatur för det spanska inbördeskriget; i själva verket var det snarare det första stadiet i nazismens och fascismens försök att slå ned friheten i Europa, och Bowers har som undertitel orden "observation av generalrepetitionen till det andra världskriget". Det är nyttigt med dessa påminnelser. Den nuvarande spanska regimen har profiterat av glömskan, av de väldiga händelser som inträffat efter dess upprättande, av att kommunismen övertagit platsen som demokratins farliga fiende, av viljan att förgylla det etablerade och ofrånkomliga. En propaganda som kan spåras överallt — ett av dess offer är Bowers' efterträdare Carlton Hayes — framställer Franco som Spaniens räddare från kommunism och anarki och hans tyranni som en bastion för den västerländska kulturen.

Bowers erinrar om hur ohållbara dessa föreställningar är. Det var vänstersegern vid valen på våren 1936 som kom de reaktionära att med Hitlers och Mussolinis bistånd göra revolution. Men den vänster som segrade var övervägande moderat i sina reformkrav; det gällde främst att bryta storgodsägarnas privilegierade ställning. Kommunisterna fick mindre än fyra procent av de avgivna rösterna. Den regering som bildades efter valen och mot vilken Francos uppror riktades

var uteslutande sammansatt av partier som närmast kan kallas liberala. "Det fanns inte en enda vänsterextremist i den. Där fanns inte ens en reformistisk socialist så radikal som Ramsay MacDonald. Men det var denna regering som med folkets stöd satt vid makten då generalerna, i allians med Hitler och Mussolini, började det blodiga, förödande kriget under förevändningen att den 'kommunistiska' eller 'röda' regeringen måste sopas bort. Denna eländiga förevändning gjorde genom hela kriget intryck på de godtrogna och fasciststuckna i USA och England."

Lika ogrundat var talet om en allmän anarki som motiverade en aktion för ordningens återställande. Bowers reste gång efter annan genom områden som i propagandan i och utom Spanien betecknades som härdar för förlöshet och illdåd. I regel fann han att allt var lugnt. "Vi hade inte sett någon ordning", rapporterar han från en resa 1935, "men den utländska pressen spred fascistpropagandan att landet var hemfallet åt anarki." Arbetarrevolten i Asturien 1934 var lokalt begränsad och undertrycktes med ytterlig hårdhet; en del oroligheter i samband med 1936 års val blev utan större svårigheter bemästrade. Efter generalsrevolten blev situationen en helt annan, med ohyggliga våldsdåd på bägge sidor. Bowers anser sig emellertid kunna betyga att den lagliga regeringen systematiskt motverkade terrorism, medan Franco och hans män lika systematiskt sökte nedslå allt motstånd genom massavrättningar. De enda präster som dödades under upproret var, skriver han, efter all sannolikhet femton basker, som följde sina landsmän i motståndet mot Franco och därför avrättades. Den fruktansvärda bild som Georges Bernanos givit av francoisternas framfart på Baskerna tycks i stort sett ha varit giltig för hela Spanien.

Francos uppror stöddes huvudsakligen av privilegierade minoriteter: den högre militären, företagarna, godsägarna, den katolska hierarkin. Härtill kom delar av den förslavade och okunniga lantarbetarklass som dirigerades av sina världsliga och andliga herrar. En seger för upproret hade varit

otänkbar utan den väldiga hjälpen från Italien och Tyskland, med "frivilliga" och än mer med krigsmateriel. Många tiotusentital italienare sändes att strida för Franco, medan de verkligt frivilliga som stred för regeringen endast var några tusen; i fråga om flygplan, tanks och kanoner var Franco mångdubbelt överlägsen. Det är karaktäristiskt för denna "nationella" revolution att vid intaget i en erövrade stad marscherade främst det italienska infanteriet och därefter kom de moriska ryttarna, medan Hitlers och Mussolinis flygplan dånade över segrarnas huvuden.

Detta blev möjligt genom noninterventionspolitiken, detta otroliga bedrägeri, som fullföljdes trots allmän insikt om att det var fråga om bedrägeri. Man överenskom att inte sända trupper eller vapen till någondera sidan och till och med att hindra sådan införsel. Italien och Tyskland negligerade avtalet; deras politiker och generaler skröt rent av med den hjälp de gav Franco. England, Frankrike och andra följde avtalet, och Léon Blum fick uppleva nesan att säga nej då de franska arbetarna på sina möten ropade "Avions pour l'Espagne". Ja, demokratierna låtsades till och med att Hitler och Mussolini var hederliga, trots att det då och då i bisatser och slarvi-

ga formuleringar kom fram att man kände till bedrägeriet. Till slut gick det så långt att noninterventionskommittén uppdrog åt Italien och Tyskland att vakta en del av den spanska kusten mot förbjuden införsel; de båda diktatorerna begagnade sig av detta inte bara till att fortsätta hjälpsändningarna, utan också till att sänka fartyg med livsmedel till regeringssidan från England. Grymhet och fräckhet triumferade sida vid sida; Hitlers flygplan övade sig genom att radera ut spanska småstäder, hans och Mussolinis språkrör hånade demokratierna för deras medgörlighet och ynkedom.

Det var den fria världens stora förfallsperiod: Abessinien, Spanien, Österrike, Tjeckoslovakien — ett München under fyra år. Några trodde att det gick att lugna tyrannerna med munsbitar. En stor del av de övre klasserna såg med hemlig och skamsen belåtenhet att radikaler och socialister blev knäckta; de flesta diplomater — bland dem den "notoriskt reaktionäre" svenske ministern — sympatiserade enligt Bowers med fascismen. Andra var tveksamma och rädda såsom inför något oundvikligt, skrämde till förflamning. Man kommer ihåg den tiden som en vidrig sjukdom. Det gäller att inte glömma lärdomarna.